

Motion till riksdagen 2005/06:L315

av **Ingemar Vänerlöv m.fl. (kd)**

Instituten överförmyndare, god man och förvaltare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om nödvändigheten av att förbättra regelverken beträffande instituten god man och förvaltare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om nödvändigheten av att förbättra den tillsyn över instituten god man och förvaltare som överförmyndare och länsstyrelse har att utöva.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att förordnandet av god man och förvaltare bör kunna förenas med en av kommunen tecknad ansvarsförsäkring.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att överförmyndaren skall erhålla befogenhet att begära utdrag ur belastningsregistret.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om behovet av en enhetlig adekvat och obligatorisk utbildning av gode män och förvaltare.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ett förbud mot att en person både är god man och fungerar som stödperson för den enskilde enligt annan lagstiftning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att länsstyrelserna skall utveckla sin rådgivande funktion och gemensamt utarbeta allmänna råd till landets överförmyndare samt verka för att viktig information sprids till överförmyndarna.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om en utredning av huvudmannaskapet för överförmyndarna.

Fel! Okänt namn på

Nuvarande lagstiftning

God man kan förordnas i en rad olika situationer; en förmyndare för en underårig person kan inte utöva sitt uppdrag på grund av sjukdom eller någon annan orsak, en underårig och dennes förmyndare har del i oskiftat dödsbo, en bortovarendes rätt behöver bevakas. I dessa fall är det överförmyndaren eller överförmyndarnämnden som förordnar om god man. Vidare gäller att om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person skall tingsrätten – om det behövs – besluta att anordna godmanskaps för honom eller henne. Ett godmanskaps påverkar inte rättskapaciteten för den enskilde (huvudmannen). Den gode mannen är närmast att betrakta som ett biträde åt sin huvudman.

Förvaltare kan sägas vara ett slags kvalificerad god man som, beroende på förvaltarförordnandet, har en mer eller mindre vidsträckt behörighet att företräda den som är över 18 år och är i behov av förvaltare. Förvaltarskapet innebär att huvudmannen frångår sin bestämmanderätt i sådana angelägenheter som omfattas av ett förvaltarförordnande för honom eller henne. Det är den viktigaste skillnaden i förhållande till godmansinstitutet. Beslut om förvaltarförordnande förutsätter att huvudmannen på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Reglerna om förvaltare och förvaltarskap tillkom 1988 som ersättning för reglerna om omyndigförklaring, vilka då avskaffades.

En god man skall enligt lagen vara rättrådig, erfaren och lämplig för uppdraget. Tingsrätten prövar lämpligheten, men den vanligaste gången är att överförmyndaren i kommunen föreslår en person.

Kontroll av gode män och förvaltare utövas av överförmyndaren. Denne är politiskt tillsatt och kan själv vara politiker eller tjänsteman. I många kommuner finns i stället för en ensam överförmyndare en överförmyndarnämnd som också är politiskt tillsatt. Överförmyndaren skall granska och godkänna gode mannens eller förvaltarens årliga redovisningar av hur huvudmannens intressen har tillgodosetts. Kontrollen av överförmyndarna sköts av länsstyrelsen.

Förslag till förbättringar

Det är nödvändigt att regelverken och tillsynen vad gäller länsstyrelsens, överförmyndarens, gode mannens och förvaltarens verksamheter förbättras till fromma för de utsatta personer som inte själva kan ta hand om sin ekonomi, bevaka sin rätt eller sörja för sin person.

Våren 2002 tillsattes utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare. I ett därtill slutbetänkande, *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112), presenterade utredningen förslag för att förbättra den nuvarande ordningen. Under senare år har åtskilliga fall uppdragats där personer missbrukat sin ställning som god man eller förvaltare. Dessvärre har även överförmyndarslarv förekommit. Det handlar inte enbart om ekono-

Fel! Okänt namn på

miska oegentligheter, utan det har även förekommit fall där ställföreträdarna utnyttjat huvudmannen sexuellt.

När det gäller ställföreträdare för vuxna föreslås i betänkandet att ett nytt system skall införas vid sidan av de myndighetsetablerade godmans- och förvaltarinstitutionen som förenklat kan sägas innebära att anhöriga och andra vanliga samhällsmedborgare skall ta över en del av uppgiften att ”omyndigförklara” hjälpbehövande människor. Detta framstår varken som rättssäkert eller som förenligt med respekten för de hjälpbehövandes integritet och värdighet. Kristdemokraterna ställer sig negativa till en sådan föreslagen systemförändring.

Det finns ca 37 000 gode män i landet och 51 000 godmanskap (en person kan vara god man för flera huvudmän) för allt ifrån äldre dementa personer till psykiskt sjuka i olika åldrar. De flesta tillgodoser sina klienters intresse på ett mycket bra sätt, men mot bakgrund av att bedrägerier inte uppdagats förrän efter flera år, finns det anledning att befara att mörkertalet icke är obetydligt. Dessa brott framstår som särskilt allvarliga eftersom de begås mot, som regel, helt värlösa personer.

De som får god man kan inte bevaka sin rätt själva och då är det orimligt att kräva att de på egen hand skall anmäla sin gode man och sedan bevaka sina intressen gentemot denne. Därför måste överförmyndarna ges ett utökat tillsynsansvar. I ett dylikt skulle kunna ingå en skyldighet att regelbundet inhämta uppgifter, inte bara från den gode mannen utan även från dennes huvudman samt hans eller hennes anhöriga. Uppenbarligen behövs det någon form av skyddsmekanism som automatiskt håller individen skadeslös när en god man eller förvaltare missköter sig. Utredningens förslag om att utöka möjligheterna för en huvudman att erhålla kompensation för skada som vållats av företrädaren är inte tillräckligt långtgående. Utredningen föreslår maximalt fem basbelopp, i dag knappt 200 000 kronor. Det ska jämföras med de miljonförluster som vissa huvudmän åsamkats. Kristdemokraterna anser att det därför bör övervägas att förordnandet av god man eller förvaltare skulle kunna förenas med något slags ansvarsförsäkring, som kommunen tecknar, och som träder i kraft och ger huvudmannen ersättning för en skada som den gode mannen eller förvaltaren vållat.

Vidare bör gode mäns och förvaltares lämplighet och kvalifikationer kontrolleras noggrannare än vad som görs i dag. Kristdemokraterna välkomnar därför den ordning som föreslås i slutbetänkandet, där överförmyndaren skall erhålla befogenhet att begära utdrag ur belastningsregistret.

Det existerar inte någon grundutbildning för gode män och förvaltare. I ett så viktigt uppdrag som god man eller förvaltare måste kompetenskrav ställas. Den enskilde som i dessa sammanhang är i underläge måste känna sig trygg med att det stöd som samhället erbjuder också är tillförlitligt. Överförmyndarna i landets 290 kommuner satsar olika mycket på information och utbildning. Det innebär att i vissa kommuner har man god utbildning och fortbildning av gode män och förvaltare men att det är sämre ställt i andra. Därför bör införandet av en enhetlig grundutbildning för blivande gode män och förvaltare övervägas. Det förslag som utredningen lagt i frågan är inte tillräckligt långtgående. Kristdemokraterna anser att det borde övervägas att en sådan

Fel! Okänt namn på

grundutbildning skall vara obligatorisk, inte frivillig, för alla blivande gode män och förvaltare. Även viss fortbildning borde övervägas vara obligatorisk.

I dag vet vi att det finns ett stort mörkertal beträffande familjer vars ekonomi är beroende av att det vuxna barnet/huvudmannen bor kvar i föräldrahemmet. Den hjälpbehövande får då inga möjligheter att bryta detta mönster om en förälder är både god man och personlig assistent till honom eller henne. Utredningen föreslår att det inte heller i fortsättningen bör finnas något hinder mot att en person både är god man och fungerar som stödperson för den enskilde enligt annan lagstiftning. Kristdemokraterna anser att det vore önskvärt med ett förbud mot detta som huvudregel, men att undantag kan förekomma vid ”särskild anledning”.

Överförmyndarnas tillsyn av gode män och förvaltare brister i vissa fall, men även länsstyrelserna, som har kontrollansvar över överförmyndarna, slarvar. Förre justitieombudsmannen (JO) Jan Pennlöv menar att överförmyndarna i många kommuner gör ett gott arbete, men att åtskilliga myndigheter fungerar otillfredsställande. Det görs systematiska fel, exempelvis i hanteringen av allmänna handlingar. JO Pennlöv menar att det behövs bättre utbildning av överförmyndarna och goda kanslimedhjälpare. Ett ökat krav på överförmyndarnas och tjänstemännens utbildningsnivå, i enlighet med utredningens förslag, är således nödvändigt. Utredningen föreslår att länsstyrelserna skall utveckla sin rådgivande funktion och gemensamt utarbeta allmänna råd till landets överförmyndare, samt verka för att viktig information sprids till överförmyndarna, vilket enligt Kristdemokraterna vore ett steg i rätt riktning.

Utgångspunkten för utredningen har varit att överförmyndarverksamheten även i fortsättningen skall vara en kommunal angelägenhet, då det har legat utanför uppdraget att överväga ett förstatligande av verksamheten. Kristdemokraterna anser, i likhet med det särskilda yttrande som experten Björn Norell avgett till utredningen, att huvudmannaskapet för överförmyndarna bör utredas.

Stockholm den 4 oktober 2005

Ingemar Vänerlöv (kd)

Yvonne Andersson (kd)

Helena Höij (kd)

Peter Althin (kd)

Ingvar Svensson (kd)

Tuve Skånberg (kd)

Olle Sandahl (kd)